

Зубкова Катерина,

Науковий керівник – кандидат філологічних наук,

доцент Марія Наливайко,

Тернопільський національний педагогічних

університет імені Володимира Гнатюка

**ТОПОНІМИ ЯК КОМПОНЕНТИ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ
(НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ «МЕРТВІ МОДЕЛІ» МАРТИНА ЯКУБА)**

Вивчення топонімів у літературному творі дає цінний матеріал для вивчення авторської манери, а також для розуміння творчого світу письменника. Топоніми у романі «Мертві моделі» допомагають зорієнтуватися в місцевості де відбуваються події твору. Ми бачимо той світ у якому перебуває головний персонаж, у якому живе, який споглядає.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Проблема топоніміки присвячені праці Белея О.О, Доценка М.В., Лабінської Г., Титаренка А.А., Цілини М.М.

Інтерес дослідників спрямований на загальне дослідження топонімії попередніх століть, тому недооціненими залишаються топоніми художніх творів наших сучасників.

Дослідження топонімічного простору роману М. Якуба «Мертві моделі», що як відомо, фіналіст літературного конкурсу «Смолоскип-2018», премії «Книга року ВВС-2019», - не лише актуальне, а й нове для наукового простору.

Мета дослідження – комплексний аналіз топонімії роману Мартина Якуба, вивчення її функціонального навантаження, особливостей використання топонімів та їх різновидів у романі.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування результатів дослідження. Дослідниця Г. П. Лукаш вважає, «що топоніми як засоби реалізації мистецького задуму створюють своє семантичне поле щодо системи дійових осіб. Вони або безпосередньо стосуються життя героя, вказують на

координати його місця перебування, або слугують орієнтирами у світлі існування другорядних осіб» [4, с.57].

Серед топонімів, уживаних у творі М. Якуба «Мертві моделі», виділимо наступні групи: хороніми, астіоніми, ойконіми, гідроніми, інсулоніми, ороніми, урбаноніми, ейконіми.

Хороніми – назви великих географічних, економічних, історичних областей, адміністративно-територіальних одиниць поділу країн і самі назви країн: «Каліка в Україні хоч і громадянин, але поза суспільством.» [8, с.25]. «За квартирою друг попросив приглянути, поки він на два роки у відрядження в Австралію поїхав.» [8, с.92]. Австралія – від лат. Terra Australia Incognita – “невідома південна земля”. [8, с.254] «Коли Польщу захопили німці, Корчак відмовився тікати, бо не хотів покидати дітей на призволяще. [8, с.57]. «Це вам не США з верховенством права.» [8, с.136], «Для цього він послав у Африку двох експертів, щоб ті вивчили ринок.» [8, с.230].

Присутній також хоронім острів: «Не знаю, що це було: інтуїція, професійне чуття чи ще щось, але я був впевнений – вона з якимось «хахалем» зависає десь на віллі на Карибах.» [8, с.49]. «Зрадницю-дружину чи бізнес-партнера, який обікрав фірму й дременував на Кіпрі? [8, с.60]. Кіпр – 1) від лат. *cyprium* – “мідь”. Острів славився мідними рудниками; 2) від назви дерева кипарис. [4, с.255].

У творі «Мертві моделі» Якуб використовує **ойконіми**: власні назви будь-яких населених пунктів – від міста до окремого будинку; ойконіми міського типу називаються *астіонімами* або «полісонімами», сільського типу – «комонімами» [2, с.124].

Одним з головних **астіонімів** у творі є Київ, оскільки тут відбуваються майже усі ключові події: «У Києві я вже майже рік.», «Я й Києва майже особливо не знаю, бо постійно доводилось працювати, або шукати роботу.» [8, с.25], «Київ – не місто, а грандіозний будівельний майданчик». [8, с.57]. «У Києві затори часто виникають несподівано.» [8, с.142].

Також є й **полісоніми** наприклад: « Як то кажуть, взяв на *Одесу*.» [8, с.15], «У чотирнадцятому з позицій за *Нікішиним* по нас гатили так, що досі гул у вухах стоїть», «Він також заснував і понад тридцять років керував сиротинцем у *Варшаві*.» [8, с.57], «Це Рита в бабусі на *Херсонщині*.» [8, с.74]. « Не такі, звичайно, як Рудольф обіцяв, ні в які *Мілани* її не брали...»[8, с.77]. « І *Мілан*, і *Париж*, і навіть *Нью-Йорк* за мене битимуться.» [8, с.152]. « Але *Голівуд* зі своїми фільмами про маніяків постачає їм нові й нові ідеї.» [8, с.212].

Присутній також один **комонім** – власна назва будь-якого сільського поселення(села, селища, хутора) [5, с.104], що також відіграє роль місця подій: « Я заплатив таксисту триста гривень за те, щоб він довіз мене до заправки біля *Глевахи*.» [8, с.207].

Велику кількість у романі «Мертві моделі» займають **урбаноніми** («власне найменування будь-якого внутрішнього міського топографічного об'єкта». Адже разом із детективом розслідуєте злочини у різних локаціях, подорожуєте від однієї вулиці до іншої, дізнаєтесь місця перебування жертв тощо.

Згідно з А. Білецьким, урбаноніми є підкласом топонімів і поділяються на годоніми (назви вулиць), агороніми (площі, майдани), міські хороніми (парки, цвинтарі і т. п.), назви споруд.

Ойкодомоніми - власні імена будівель(будинків, музеїв, палаців, театрів, галерей, магазинів, в'язниць, спортзалів і стадіонів, лазень, лікарень, ресторанів і готелів, а також різних освітніх установ), сюди можна віднести назви станцій метро, вокзалів, аеропортів. « Майже пробігла повз гуртожиток *Києво-Могилянської академії*.» [8, с.9]. « До війни я п'ять років працював слідчим у *Калинівському* райвідділі Горлівки.» [8, с.31]. « Я зупинився в парку біля червоного корпусу *Київського університету*.»[8, с.89].

Станція метро: « я жив в обшарпаній однокімнатній хрущовці, звідки до метро «*Чернігівська*» пішки хвилин десять.» [8, с.29], «Я пройшовся пішки до метро «*Контрактова площа*»» [8, с.232].

Велику кількість у творі займають саме **годоніми** – назви лінійних об'єктів в місті, селі, в тому числі бульвару, проспекту, вулиці, провулка, проїзду, мосту [2, с. 73], а саме вулиці названі в честь видатних осіб: « Хоч була вже майже північ, припаркованих на вузькій вулиці *Леонтовича* автомобілів не меншало....» [8, с.15]. « Алекс пішов на *Богдана Хмельницького*, зловив першу-ліпшу машину й поїхав додому.» [8, с.23]. «Я живу на *Саксаганського*,99, квартира44, - сказав Алекс.» [8, с.42]. « *Тимошенка*, 2К.» [8, с.43]. «Дашкина школа розташована за адресою *Януша Корчака*,30.» [8, с.56]. « Я покинув машину на узбіччі на *Терещенківській*.» [7, с.90]. « Студія розташовувалась на вулиці *Курській*, 8.» (тепер ця вулиця носить назву генерала *Геннадія Воробйова* з 2018 року) [8, с.107]. «Бар «Косатка» розташовувався на перехресті вулиць *Олеся Гончара* й Великої Житомирської.» [8, с.148].

Міські хороніми – різновид хороніма адміністративного, вид урбаноніма, власна назва частини території міста, в тому числі району, кварталу. [2, с.188].

Історичні місцевості Києва: « Наті так кортіло вирватися з цієї довбаної маршрутки, з клятої *Троєщини*...» [8, с.6]. « - Ви в якому районі? – спитав хлопець. – У *Печерському*, - відповів я.» [8, с.31]. «- на *Оболоні*.» [8, с.43]. « Вона навчалася в десятому класі середньої школи № 163 на *Нивках*.» [8, с.56]. «Я приїхав у студію на *Подолі*» [8, с.106]. « D. Models зручно розташувалася в триповерховому дореволюційному будинку на *Лук'янівці*. » [8, с.124].

«Були якісь барокові зі завитушками, були строгі, схожі на театр на *Андріївському*.» [8, с.122]. У часи Київської Русі Андріївський узвіз був найкоротшим шляхом з верхнього міста, де перебували Золоті Ворота й Софія Київська в нижнє місто – на Поділ.

Хоронім кладовище: « - Ми ховаємо Риту завтра... *Берковецьке кладовище*....» [8, с.104].

Еклезіоніми – власні імена для позначення місця здійснення обряду, поклоніння релігії (назви церков, каплиць, монастирів, хрестів): «Одягну те

синє плаття, зіпрусь на перила й задумливо дивитимусь у бік *Володимирського собору*.» [8, с.8].

Ергоніми (назви організацій, виробничих та суспільних об'єднань – партій, товариств, заводів, навчальних закладів, кінотеатрів, магазинів тощо). Незважаючи на те, що проводиться багато досліджень, присвячених цьому класу власних назв, ще не вироблено єдиного визначення та єдиної класифікації ергонімів. [5, с.65-66].

У творі представлені назви ресторанів та барів: «Вони приїхали в *«Авалон»* десь о дев'ятій і за три години вже встигли добряче накидатися...» [8, с.11], «Ви знаєте ресторан *«Августин»* ...?» [8, с.31], «З усіх кафе на Печерську я бував лише в їдальні *«Два гуся»*, куди інколи ходив обідати» [8, с.31]. «Ми приїхали у суши-ресторан *«Євразія»*». [8, с.59], «- Як почав із *«МакДональдсом»* працювати, геть носа задер, хоч не підходить, - хмикнув Олександр.» [8, с.108], «Бар *«Косатка»* розташовувався на перехресті вулиць Олесья Гончара й Великої Житомирської.» [8, с.148].

Магазинів: « Я вийшов на вулицю, перейшов через дорогу у *«Велику кишеню»* і поміняв там сто доларів в обміннику.» [8, с.48], «Як дурепа вона простояла в *«Будда-барі»* вісім годин за стендом...» [8, с.5], «Я кинув машину на тротуарі під домом і пішов у *Сільпо*». [8, с.164], компаній: «- холодний, сексуальний голос дівчини, що записувала ці повідомлення для *«Київстар»*, звучав як знущання.» [8, с.17]. «Я морозилася як могла, чесне слово, так він запропонував мені надіслати цю книгу *«Новою поштою»* [8, с.60], «Я працюю в компанії *«Флорібус»*, у нас замовили доставку квітів на ритуал погребіння.» [8, с.103], «*D. Models* зручно розташувалася в триповерховому дореволюційному будинку на Лук'янівці.» [8, с.124].

Заводу: « Кріт допоміг мені отримати місце в гуртожитку, де жили працівники заводу *«Кузня на Рибальському»*». [8, с.230].

Висновки: Аналіз фактичного матеріалу дозволяє констатувати, що:

Важливу роль у творі відіграють топоніми, бо орієнтують читача в детективному романі на місцевості де відбуваються події. Сюди входять назви

вулиць, площ, парків, будівель, районів міста та інш. Топоніми, використані у творі, – це реальні місця, пов’язані з конкретними географічними об’єктами.

Сюди відносимо Хороніми (Україна, Польща), ойконіми (Київ, Глеваха, Одеса). Урбаноніми Відіграють роль як ідентифікації певного внутрішньоміського об’єкта, так і описову. В романі присутні такі види: ойкодоніми (Києво-Могилянська академія), годоніми (вул. Леонтовича, Богдана Хмельницького, Тимошенка), міські хороніми (Троєщина, на Подолі, на Нивках), еклезіонім (Володимирський собор).

Великий пласт у романі «Мертві моделі» складають ергоніми. Використовуючи їх письменник знайомить читача з назвами ресторанів («Авалон», «Августин»), магазинів («Велика кишень», «Сільпо»), Компаній («Флорібус», «D. Models»).

Список використаної літератури

1. Белей О.О. Сучасна українська ергонімія: власні назви підприємств. Ужгород, 1999. 111 с.
2. Бучко Д. Словник української ономастичної термінології. Харків, Ранок-НТ, 2012. 256 с.
3. Доценко М.В. Топонімна містифікація – Ялівець Тараса Прохаська. «Сучасна українська нація: мова, історія, культура». Львів, 2016. С. 340–342.
4. Лабінська Г. Топоніміка. Навч. Посібник. Львів, 2016. 274 с.
5. Житар В. С. Реально-ірреальний онімний простір у творчості Ірени Карпи (мотиваційний аспект) : автореф. магістерська. Чернівці, 2021. С. 65-66 ст.
6. Титаренко А.А. Місце урбанонімів у загальній класифікації онімів. Філологічні студії. *Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*. Кривий ріг, 2013. № 9(2). С.171-180.
URL:<https://core.ac.uk/download/pdf/268531235.pdf>
7. Цілина М.М. Структурна класифікація українських ідеонімів. *Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»*. Київ, Україна, 2015.